

TURKIYA TARIXSHUNOSLIGIDA AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR TARIXI: ILMIY QARASHLAR EVOLYUTSIYASI

Fahriddinova Shodiyona Bahriddin qizi

Namangan davlat pedagogika instituti Ijtimoiy fanlar fakulteti Tarix yoʻnalishi

TRX-AU-24 guruhi 2-bosqich talabasi

E-mail: shodiyonafahriddinova006@gmail.com

Tel: +99895 041 30 06

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21835363>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Turkiya tarixshunosligida Amir Temur va Temuriylar tarixining oʻrganilish jarayoni tarixshunoslik hamda kontekstual tahlil asosida tadqiq etilgan. Tadqiqotda Amir Temur shaxsiga nisbatan qarashlarning Usmonli tarixnavisligidan zamonaviy turk temurshunosligigacha boʻlgan evolyutsiyasi yoritilgan. Zeki Velidi Togan, İsmail Aka, Halil İnalcık, Ahmet Taşağıl va boshqa turk olimlarining ilmiy konsepsiyalari qiyosiy tahlil qilinib, ularning Temuriylar davlati tarixi, davlat boshqaruvi, xalqaro munosabatlar va turkiy davlatchilik haqidagi qarashlari baholangan. Shuningdek, Turkiya va Oʻzbekiston tarixshunosligidagi metodologik yondashuvlarning oʻxshash va farqli jihatlari tahlil qilinib, zamonaviy temurshunoslikning rivojlanish istiqbollari yoritilgan.

Kalit soʻzlar: Amir Temur, Temuriylar, Turkiya tarixshunosligi, temurshunoslik, tarixshunoslik tahlili, kontekstual tahlil, İsmail Aka, Zeki Velidi Togan, Halil İnalcık, Ahmet Taşağıl, Usmonli tarixnavisligi, tarixiy xotira, turkiy davlatchilik

AMIR TIMUR AND TIMURID HISTORY IN TURKISH HISTORIOGRAPHY: EVOLUTION OF SCHOLARLY INTERPRETATIONS

Abstract: This article examines the study of Amir Timur and Timurid history in Turkish historiography through historiographical and contextual analysis. It

explores the evolution of scholarly interpretations of Amir Timur from early Ottoman historiography to contemporary Turkish Timurid studies. The study comparatively analyzes the academic concepts of Zeki Velidi Togan, İsmail Aka, Halil İnalcık, Ahmet Taşağıl, and other Turkish historians, focusing on their interpretations of the Timurid state, governance, international relations, and the tradition of Turkic statehood. Furthermore, the article compares methodological approaches in Turkish and Uzbek historiography and identifies current trends and future prospects in Timurid studies.

Keywords: *Amir Timur, Timurids, Turkish historiography, Timurid studies, historiographical analysis, contextual analysis, Zeki Velidi Togan, İsmail Aka, Halil İnalcık, Ahmet Taşağıl, Ottoman historiography, historical memory, Turkic statehood*

ИСТОРИЯ АМИРА ТЕМУРА И ТЕМУРИДОВ В ТУРЕЦКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ: ЭВОЛЮЦИЯ НАУЧНЫХ ВЗГЛЯДОВ

Аннотация: *В данной статье исследуется изучение истории Амира Темура и государства Темуридов в турецкой историографии на основе историографического и контекстуального анализа. Рассматривается эволюция научных взглядов на личность Амира Темура от ранней османской историографии до современных исследований турецких историков. Проведен сравнительный анализ научных концепций Зеки Велиди Тогана, Исмаила Ака, Халиля Иналджика, Ахмета Ташагыла и других исследователей, посвящённых вопросам государственности Темуридов, системы управления, международных отношений и традиций тюркской государственности. Кроме того, сопоставлены методологические подходы турецкой и узбекской историографии и определены современные тенденции развития темуроведения.*

Ключевые слова: *Амир Темур, Темуриды, турецкая историография, темуроведение, историографический анализ, контекстуальный анализ, Зеки*

Велиди Тоган, Исмаил Ака, Халиль Иналджик, Ахмет Ташагыл, османская историография, историческая память, тюркская государственность

Turkiya tarixshunosligida Amir Temur va Temuriylar tarixini o‘rganishning shakllanish bosqichlari. Amir Temur va Temuriylar tarixining Turkiya tarixshunosligida o‘rganilishi uzoq tarixiy taraqqiyot natijasida shakllangan bo‘lib, mazkur jarayon siyosiy vaziyat, tarixiy xotira va tarixshunoslik metodologiyasining rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Turkiya tarixshunosligida Amir Temur shaxsiga nisbatan munosabatni shartli ravishda uch bosqichga ajratish mumkin:

- dastlabki Usmonli tarixnavisligi davri,
- Turkiya Respublikasi tashkil topgandan keyingi milliy tarix maktabi;
- zamonaviy temurshunoslik bosqichi.

Dastlabki Usmonli tarixnavisligida Amir Temur obrazi haqida to‘xtalib o‘tadigan bo‘lsak, Usmonli tarixnavisligining dastlabki vakillari Amir Temur faoliyatiga, avvalo, 1402-yildagi Anqara jangi va uning Usmonli davlati tarixiga ko‘rsatgan ta’siri nuqtai nazaridan baho berganlar. Aşıkpaşazade, Neşrî, Oruç Bey singari tarixchilarning asarlarida Temur kuchli sarkarda sifatida e’tirof etilgan bo‘lsa-da, uning Boyazid I ustidan qozongan g‘alabasi sababli unga nisbatan tanqidiy munosabat ustunlik qiladi. Ushbu davr tarixchilarining asosiy maqsadi Usmonli sulolasining siyosiy mavqeini asoslash bo‘lganligi sababli tarixiy voqealar ko‘proq davlat manfaatlari nuqtai nazaridan talqin etilgan.

Shuningdek, XIV–XV asrlarda yashagan arab tarixchisi Ibn Arabshohning Amir Temurga nisbatan keskin tanqidiy ruhda yozilgan asari Usmonli tarixnavisligiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Natijada Amir Temur uzoq vaqt davomida Usmonli siyosiy tarixining asosiy raqiblaridan biri sifatida tasvirlandi. Biroq mazkur yondashuv ko‘proq siyosiy vaziyat mahsuli bo‘lib, tarixiy manbalarni kompleks tahlil qilishga emas, balki Anqara jangidan keyingi tarixiy xotiraning shakllanishiga asoslangan edi.

1923-yilda Turkiya Respublikasi tashkil topishi bilan mamlakat tarixshunosligida tub metodologik o'zgarishlar yuz berdi. Milliy tarix konsepsiyasining shakllanishi natijasida turkiy xalqlar tarixini yagona tarixiy jarayon sifatida o'rganishga intilish kuchaydi. Bu esa Amir Temur va Temuriylar tarixiga bo'lgan munosabatning ham o'zgarishiga olib keldi.

Mazkur davrning eng yirik tarixchilaridan biri Ahmad Zaki Validi Togan bo'ldi. U o'zining "Umumi Türk Tarihine Giriş" asarida Amir Temurni mo'g'ullar istilosidan keyin Markaziy Osiyoda siyosiy barqarorlikni tiklagan, turkiy davlatchilik an'analari davom ettirgan buyuk davlat arbobi sifatida baholaydi. Togan tarixiy jarayonlarni faqat harbiy yurishlar orqali emas, balki davlat boshqaruvi, diplomatik aloqalar va madaniy taraqqiyot bilan uzviy bog'liq holda tahlil qiladi. Aynan shu jihat uning tadqiqotlarini avvalgi Usmonli tarixnavisligidan ajratib turadi.

Shuningdek, Mehmet Fuat Köprülü va İbrahim Kafesoğlu singari olimlarning tadqiqotlari ham Temuriylar davrini umumturk madaniyati va davlatchilik tarixining muhim bosqichi sifatida talqin qilishga xizmat qildi. Mazkur olimlar siyosiy tarix bilan bir qatorda til, madaniyat, adabiyot va davlat institutlari rivojiga ham alohida e'tibor qaratdilar.

XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida Turkiyada temurshunoslik mustaqil ilmiy yo'nalish sifatida shakllandi. Bu davr tadqiqotlarining asosiy xususiyati tarixiy voqealarni keng manbashunoslik bazasi asosida qiyosiy tahlil qilishdan iborat bo'ldi. Fors, turkiy, arab hamda Yevropa manbalari o'zaro taqqoslanib, Amir Temur va Temuriylar davlati faoliyatiga xolis ilmiy baho berishga intilish kuzatiladi.

Mazkur yo'nalishning yetakchi vakillaridan biri İsmail Aka hisoblanadi. Uning "Timurlular Devleti Tarihi", "Mirza Şahruh ve Zamanı" hamda boshqa tadqiqotlari Temuriylar davlatining siyosiy tizimi, diplomatik aloqalari va ma'muriy boshqaruvini kompleks o'rganishga bag'ishlangan. Olim Temuriylar davlatini oddiy harbiy imperiya emas, balki puxta shakllangan markazlashgan siyosiy tizim sifatida baholaydi. Ayniqsa, Shohrux davrida davlat boshqaruvining takomillashuvi va

xalqaro diplomatiyaning rivojlanishi haqidagi tahlillari turk temurshunosligida yangi ilmiy yo‘nalishning shakllanishiga xizmat qilgan.

Shu bilan birga, Halil İnalcık Amir Temur va Usmonli davlati munosabatlarini geosiyosiy nuqtai nazardan tahlil qiladi. Uning fikricha, Anqara jangi nafaqat Usmonli tarixida "Fetret Devri"ni boshlab bergan voqea, balki Yaqin Sharq va Markaziy Osiyodagi siyosiy kuchlar nisbatining qayta shakllanishiga sabab bo‘lgan muhim tarixiy hodisa hisoblanadi. İnalcık Temurni o‘z davrining eng qudratli strateglaridan biri sifatida e’tirof etgan holda, uning siyosiy faoliyatini tarixiy sharoitdan kelib chiqib baholash zarurligini ta’kidlaydi.

Ahmet Taşağıl esa Amir Temur shaxsini bevosita tadqiq qilmagan bo‘lsa-da, turkiy davlatchilik evolyutsiyasiga bag‘ishlangan ilmiy izlanishlarida Temuriylar davlatini qadimgi turk davlatlari siyosiy an‘analarining mantiqiy davomi sifatida baholaydi. Bu yondashuv zamonaviy turk tarixshunosligida tarixiy davomiylik konsepsiyasining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, Turkiya tarixshunosligida Amir Temur va Temuriylar tarixini o‘rganish siyosiy xotiraga asoslangan dastlabki yondashuvlardan zamonaviy ilmiy tahlil bosqichiga qadar murakkab evolyutsion yo‘lni bosib o‘tdi. Bugungi kunda turk temurshunosligi tarixiy manbalarni kompleks o‘rganish, qiyosiy tarixshunoslik metodlaridan foydalanish hamda Temuriylar davlati tarixini umumturk sivilizatsiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida baholashi bilan ajralib turadi.

Turkiya temurshunoslik maktabining shakllanishi va yetakchi olimlarning ilmiy qarashlari. XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab Turkiyada Amir Temur va Temuriylar tarixini o‘rganish yangi bosqichga ko‘tarildi. Bu davrda tarixchilar siyosiy voqealarni tavsiflash bilangina cheklanmay, Temuriylar davlatining boshqaruv tizimi, diplomatik aloqalari, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti hamda madaniy hayotini kompleks tarzda o‘rganishga kirishdilar. Natijada Turkiyada temurshunoslik mustaqil ilmiy yo‘nalish sifatida shakllandi va bu yo‘nalishning metodologik asoslari yaratildi.

Turk temurshunoslik maktabining rivojlanishida, avvalo, Zeki Velidi Togan va İsmail Aka alohida o‘rin egallaydi. Ularning ilmiy qarashlari keyingi avlod tarixchilari uchun nazariy asos vazifasini bajardi.

Turkiya tarix fanining yirik namoyandalaridan biri Ahmad Zaki Validi Togan Amir Temur tarixini umumturk tarixining ajralmas qismi sifatida talqin qilgan olimlardan biridir. Uning "Umumi Türk Tarihine Giriş" asari nafaqat turkiy xalqlar tarixining umumlashirilgan tadqiqoti, balki Temuriylar davlati tarixini baholashda yangi metodologik yondashuvni taklif qilgan fundamental tadqiqot hisoblanadi.

Toganning ilmiy qarashlarida Amir Temur mo‘g‘ullar istilosidan keyin Markaziy Osiyoda siyosiy barqarorlikni tiklagan hamda turkiy davlatchilik an‘analarini yangi tarixiy sharoitda davom ettirgan hukmdor sifatida baholanadi. Olim Temur faoliyatini faqat harbiy yurishlar bilan cheklamaydi. Aksincha, u davlat boshqaruvi, markazlashgan hokimiyat tizimi, xalqaro diplomatiya va iqtisodiy aloqalarni Temuriylar davlatining asosiy ustunlari sifatida ko‘rsatadi.

Toganning metodologiyasining muhim jihati shundaki, u fors, arab va turkiy manbalarni o‘zaro qiyoslash orqali tarixiy voqealarga xolis baho berishga intiladi. Shu sababli uning tadqiqotlari Turkiya tarixshunosligida Temur shaxsiga nisbatan ilgari mavjud bo‘lgan siyosiy stereotiplarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Turkiyada Temuriylar tarixini maxsus tadqiq etgan olimlar orasida professor İsmail Aka alohida o‘rin tutadi. Uning ilmiy faoliyati Temuriylar davlatining siyosiy tarixi, davlat boshqaruvi, diplomatik aloqalari hamda sulola tarixini kompleks o‘rganishga bag‘ishlanganligi bilan ajralib turadi.

Olimning "Timurlular Devleti Tarihi" asari Turkiyada Temuriylar davlati tarixiga bag‘ishlangan eng muhim tadqiqotlardan biri hisoblanadi. Asarda Temuriylar davlatining tashkil topishi, markaziy boshqaruv tizimi, harbiy-ma'muriy tuzilishi hamda tashqi siyosati keng manbalar asosida tahlil qilingan. Muallif Temuriylar davlatini qisqa muddatli harbiy imperiya sifatida emas, balki mustahkam siyosiy institutlarga ega bo‘lgan markazlashgan davlat sifatida baholaydi.

Ismail Akaning yana bir muhim tadqiqoti — "Mirza Şahruh ve Zamanı (1405–1447)" asaridir. Unda Amir Temur vafotidan keyingi siyosiy vaziyat, Shohrux hukmronligi davridagi davlat boshqaruvi, diplomatik aloqalar va iqtisodiy barqarorlik masalalari atroflicha tahlil qilingan. Olim Shohrux davrini Temuriylar davlatining inqiroz bosqichi emas, balki siyosiy barqarorlashuv va madaniy yuksalish davri sifatida tavsiflaydi. Bu qarash Temuriylar tarixiga oid ayrim an'anaviy stereotiplardan farq qiladi.

Ismail Aka tadqiqotlarining yana bir muhim jihati shundaki, u Temuriylar tarixini faqat Markaziy Osiyo doirasida emas, balki Eron, Hindiston, Dashti Qipchoq va Usmonli davlati bilan olib borilgan siyosiy hamda diplomatik munosabatlar kontekstida tahlil qiladi. Natijada Temuriylar davlatining xalqaro siyosatdagi o'rnini yanada kengroq ochib beriladi.

Turkiya tarix fanining eng nufuzli vakillaridan biri Halil İnalcık asosan Usmonli davlati tarixini tadqiq etgan bo'lsa-da, uning Amir Temur va Anqara jangi haqidagi ilmiy qarashlari temurshunoslik uchun ham muhim ahamiyatga ega.

İnalcık Anqara jangini faqat ikki hukmdor o'rtasidagi harbiy to'qnashuv sifatida emas, balki XIV–XV asrlarda Yaqin Sharq va Kichik Osiyoda geosiyosiy kuchlar muvozanatini o'zgartirgan tarixiy voqea sifatida baholaydi. Uning fikricha, ushbu jang natijasida Usmonli davlatida yuzaga kelgan Fetret Devri mamlakatning siyosiy taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Shu bilan birga, İnalcık Amir Temurni yirik strateg va davlat arbobi sifatida e'tirof etadi. Olimning yondashuvida Amir Temur faoliyatiga baho berishda siyosiy hissiyot emas, balki tarixiy sharoit va mavjud manbalar asosiy mezon hisoblanadi. Aynan shu jihat zamonaviy turk tarixshunosligining metodologik xususiyatlarini yaqqol namoyon etadi.

Ahmet Taşağılning konseptual yondashuvi

Qadimgi turk davlatlari tarixining yirik tadqiqotchisi Ahmet Taşağıl Amir Temur tarixiga bag'ishlangan maxsus monografiya yaratmagan bo'lsa-da, uning turkiy davlatchilik evolyutsiyasiga oid ilmiy qarashlari Temuriylar tarixini tushunishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Taşağıl turkiy davlatchilik tarixini uzluksiz tarixiy jarayon sifatida talqin qiladi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, Temuriylar davlati qadimgi Turk xoqonligi, Qoraxoniylar va Chigʻatoy ulusi davlatchilik tajribasining tarixiy davomchisi sifatida namoyon boʻladi. Mazkur konsepsiya zamonaviy turk tarixshunosligida tarixiy davomiylilik gʻoyasining shakllanishiga xizmat qilmoqda.

Yuqoridagi tadqiqotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, zamonaviy Turkiya tarixshunosligida Amir Temur shaxsiga nisbatan yagona stereotip mavjud emas. Aksincha, turk olimlari turli metodologik yondashuvlardan foydalangan holda Temur faoliyatini davlat boshqaruvi, harbiy strategiya, diplomatik munosabatlar va madaniy taraqqiyot nuqtai nazaridan kompleks oʻrganishga intiladilar.

Shuningdek, zamonaviy temurshunoslikda Amir Temur shaxsi alohida hukmdor sifatida emas, balki Temuriylar davlati va umumturkiy tarixiy taraqqiyotning tarkibiy qismi sifatida tadqiq etilishi kuzatiladi. Bu esa Turkiya tarixshunosligining bugungi rivojlanish bosqichidagi eng muhim metodologik xususiyatlardan biri hisoblanadi.

Turkiya va Oʻzbekiston tarixshunosligida Amir Temur tadqiqotlarining qiyosiy tahlili. Amir Temur va Temuriylar tarixiga bagʻishlangan ilmiy tadqiqotlar Oʻzbekiston va Turkiya tarixshunosligida keng oʻrganilgan boʻlsa-da, mazkur tadqiqotlarning maqsadi, metodologiyasi va ilmiy yondashuvlarida ayrim farqlar kuzatiladi. Har ikki mamlakat tarixchilari Amir Temurni buyuk davlat arbobi va mohir sarkarda sifatida eʼtirof etsalar-da, tadqiqotlarning ustuvor yoʻnalishlari bir-biridan maʼlum darajada farq qiladi.

Oʻzbekiston tarixshunosligida Amir Temur shaxsini oʻrganishda, avvalo, uning markazlashgan davlat barpo etishdagi faoliyati, mamlakatni siyosiy jihatdan birlashtirishi, iqtisodiy islohotlari hamda ilm-fan va madaniyat rivojiga qoʻshgan hissasi ustuvor yoʻnalish sifatida qaraladi. Mustaqillik yillarida amalga oshirilgan tadqiqotlarda Amir Temur davri milliy davlatchilik tarixining muhim bosqichi sifatida talqin qilinib, mahalliy yozma manbalar, arxeologik maʼlumotlar va sharq qoʻlyozmalaridan keng foydalanildi.

Turkiya tarixshunosligida esa Amir Temur faoliyati ko‘proq umumturk tarixiy taraqqiyoti hamda Yaqin Sharq va Kichik Osiyodagi geosiyosiy jarayonlar bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Ayniqsa, Anqara jangi, Usmonli davlati bilan munosabatlar, Temuriylar davlatining xalqaro diplomatiyadagi o‘rni hamda turkiy davlatchilik an‘analari masalalariga alohida e‘tibor qaratiladi.

Mazkur ikki tarixshunoslik maktabining umumiy jihati shundaki, ular Amir Temurni faqat zabardast sarkarda sifatida emas, balki kuchli siyosiy tafakkurga ega davlat arbobi sifatida baholaydilar. Shu bilan birga, Temuriylar davrida ilm-fan, me‘morchilik va madaniyatning yuksalishi har ikki mamlakat olimlari tomonidan Sharq uyg‘onishining muhim bosqichi sifatida e‘tirof etiladi.

Biroq metodologik jihatdan ayrim farqlar ham mavjud. O‘zbekiston tarixshunosligida mahalliy fors va turkiy yozma manbalarga tayanish ustunlik qilsa, Turkiya tarixshunosligida arab, fors, usmonli turkchasi va Yevropa manbalarini qiyosiy o‘rganishga ko‘proq e‘tibor qaratiladi. Bu esa ayrim tarixiy voqealarga berilgan baholarda turlicha yondashuvlarning shakllanishiga sabab bo‘lgan.

Masalan, Anqara jangiga O‘zbekiston tarixchilari Amir Temurning harbiy strategiyasi va geosiyosiy siyosati nuqtai nazaridan baho bersalar, turk tarixchilari ushbu voqeani Usmonli davlatining keyingi siyosiy rivojlanishiga ko‘rsatgan ta’siri bilan bog‘liq holda kengroq tahlil qiladilar. Shuningdek, Turkiya tarixshunosligida Amir Temurning diplomatik faoliyati va xalqaro siyosatdagi o‘rni alohida tadqiqot yo‘nalishi sifatida shakllangan.

Tarixshunoslik tahlili shuni ko‘rsatadiki, har ikki mamlakat olimlarining tadqiqotlari bir-birini inkor etmaydi, aksincha, o‘zaro boyitadi. O‘zbekiston tarixshunosligi Temuriylar davlatining ichki taraqqiyotini chuqur yoritgan bo‘lsa, Turkiya tarixshunosligi ushbu davlatning xalqaro munosabatlar tizimidagi o‘rnini va umumturkiy tarix bilan bog‘liqligini kengroq ochib beradi. Shu sababli Amir Temur tarixini o‘rganishda ikki tarixshunoslik maktabining ilmiy yutuqlarini o‘zaro uyg‘unlashtirish istiqbolli yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

O‘tkazilgan qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, Turkiya tarixshunosligida Amir Temur haqidagi ilmiy qarashlar XX asr davomida sezilarli evolyutsiyani boshdan

kechirgan. Dastlabki Usmonli tarixnavisligida siyosiy omillar ta'sirida shakllangan tanqidiy yondashuv o'rnini zamonaviy tarixshunoslikda ilmiy xolislik, manbashunoslik tahlili va qiyosiy metodologiyaga asoslangan tadqiqotlar egallagan.

1-jadval.

**Turkiya tarixshunosligida Amir Temur shahsiga bo'lgan
munosabatlarning tahlili:**

Olim	Asosiy asari	Tadqiqot obyekti	Amir Temurga bergan bahosi	Tarixshunoslikdagi o'rni
Zeki Velidi Togan	Umumi Türk Tarihine Giriş	Umumturk tarixi	Turkiy siyosiy birlikni tiklagan davlat arbobi	Milliy tarix maktabining asoschilaridan biri
İsmail Aka	Timurlular Devleti Tarihi	Temuriylar davlati	Markazlashgan davlat asoschisi	Turk temurshunoslik maktabining yetakchi vakili
Halil İnalcık	Devlet-i Aliyye	Usmonli–Temur munosabatlari	Yirik geosiyosiy strateg	Qiyosiy tarixshunoslik rivojiga hissa qo'shgan
Ahmet Taşağıl	Gök Türkler	Turk davlatchiligi	Tarixiy davomiylik konsepsiyasi	Turkiy davlatchilik nazariyasi rivojlantiruvchisi

Bugungi kunda turk olimlari Amir Temurni nafaqat Markaziy Osiyo tarixining yirik arbobi, balki umumturkiy sivilizatsiya rivojiga katta hissa qo'shgan tarixiy shaxs sifatida baholaydilar. Bu esa Turkiya temurshunosligining zamonaviy ilmiy bosqichga ko'tarilganligini ko'rsatadi.

XULOSA

Turkiya tarixshunosligida Amir Temur va Temuriylar tarixining o'rganilishi bir necha tarixiy bosqichlarni bosib o'tgan bo'lib, mazkur jarayon mamlakatdagi siyosiy va ilmiy tafakkur evolyutsiyasi bilan chambarchas bog'liq. Dastlabki Usmonli tarixnavisligida Amir Temur shaxsiga Anqara jangi oqibatlari ta'sirida ko'proq tanqidiy munosabat bildirilgan bo'lsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab tarixiy voqealarga xolis va manbashunoslik asosida yondashish tamoyili ustuvor ahamiyat kasb eta boshladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Turkiyada temurshunoslikning shakllanishida Zeki Velidi Togan, İsmail Aka, Halil İnalcık, İbrahim Kafesoğlu va Ahmet Taşağıl kabi olimlarning ilmiy izlanishlari muhim o'rin tutadi. Ularning

tadqiqotlarida Amir Temur nafaqat buyuk sarkarda, balki markazlashgan davlat barpo etgan, turkiy davlatchilik an'alarini yangi bosqichga olib chiqqan yirik siyosiy arbob sifatida talqin etiladi.

Qiyosiy tarixshunoslik tahlili Turkiya va O'zbekiston olimlarining ilmiy yondashuvlarida umumiy va farqli jihatlar mavjudligini ko'rsatdi. O'zbekiston tarixshunosligida Amir Temurning davlat qurilishi, ijtimoiy-iqtisodiy islohotlari hamda milliy davlatchilik tarixidagi o'rni keng tadqiq etilgan bo'lsa, Turkiya tarixshunosligida uning xalqaro siyosati, Usmonli davlati bilan munosabatlari va umumturkiy tarixdagi o'rniga ko'proq e'tibor qaratilgan. Mazkur yondashuvlar bir-birini to'ldiradi hamda Temuriylar tarixini kompleks o'rganish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy Turkiya tarixshunosligida Amir Temur shaxsiga berilayotgan baholar siyosiy stereotiplardan tobora xoli bo'lib, tarixiy manbalarni qiyosiy tahlil qilish, xolislik va ilmiy obyektivlik tamoyillariga asoslanmoqda. Bu esa Turkiya temurshunosligining metodologik jihatdan yangi bosqichga ko'tarilganligini ko'rsatadi.

Shu bois kelgusida O'zbekiston va Turkiya tarixchilari o'rtasidagi ilmiy hamkorlikni kengaytirish, qo'lyozma manbalarni birgalikda tadqiq etish, qo'shma ilmiy loyihalarni amalga oshirish hamda Temuriylar davriga oid yangi manbalarni ilmiy muomalaga kiritish temurshunoslikning istiqbolli yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aka, İ. Timur ve Devleti. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
2. Aka, İ. Timurlular Devleti Tarihi. Ankara: Berikan Yayınevi, 2010.
3. Aka, İ. Mirza Şahruh ve Zamanı (1405–1447). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.
4. Aka, İ. Timur ve Timurlular Devleti. In: Tarihte Türk Devletleri II. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü, 1987. pp. 553–558.

5. Togan, Zeki Velidi. Umumi Türk Tarihine Giriş. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.
6. Togan, Zeki Velidi. Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.
7. İnalçık, Halil. Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
8. Taşağıl, Ahmet. Gök Türkler (I–III). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
9. Kafesoğlu, İbrahim. Türk Millî Kültürü. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014.
10. Köprülü, Mehmet Fuat. Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
11. Yüksel, Musa Şamil. "Ortaçağlarda Beyin Göçü ve Etkileri: Timurlular Örneği." OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 41 (2017): 283–302.
12. Manz, Beatrice Forbes. The Rise and Rule of Tamerlane. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
13. Subtelny, Maria Eva. Timurids in Transition: Turko-Persian Politics and Acculturation in Medieval Iran. Leiden: Brill, 2007.
14. Woods, John E. The Timurid Dynasty. Bloomington: Indiana University Press, 1990.
15. Barthold, Wilhelm. Ulug Beg ve Zamanı. Çev. İsmail Aka. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
16. Ahmedov, Bo'riboy. Amir Temur. Toshkent: Fan, 1996.
17. Azamat Ziyo. O'zbek davlatchiligi tarixi. Toshkent: Sharq, 2000.